

תיכון בן צבי קריית אונו

מבחן שכבתי בעברית כיתה י"א – גרסה א'

שם התלמיד: _____ כיתה: _____ יח בטבת, 26.12.2018

מאמר א': טקסים וריטואלים

(מעובד על פי מאמרה של רונית חכם מתוך הספר תיגר: "מרד חופש ויצירה" בהוצאת מט"ח)

בכל חברה האדם מתנהג על-פי טקסים, ואפשר לומר כי האדם הוא יצור טקסי. סדרה של אירועים טקסיים נקראת בלועזית - ריטואל. טקס הנישואין, לדוגמה, הוא ריטואל מכיוון שהוא אינו טקס אחד ויחיד, העומד בפני עצמו. על-פי המסורת היהודית, מתנהלת במשך תקופה שלמה סדרה ארוכה של טקסים, המקדימה את טקס הנישואין, ורק בסוף סדרת הטקסים הללו מגיע טקס הנישואין עצמו - שהוא חופה וקידושין.

הריטואל קשור קשר הדוק למערכת הערכים של החברה ושל התרבות, שהוא מתקיים בה ומבטא אותם. הטקסים והריטואלים קובעים נורמות התנהגות ומבטאים השקפת עולם וערכים ומשמרים אותם. בעזרת הטקסים נוצרת מסורת של חברה ועם.

מקורם של הטקסים הוא בתקופות קדומות ביותר בהיסטוריה האנושית, וראשיתם בחברות שבטיות, המנהלות את חייהן על-פי סדר החיים הביולוגי. סדר זה מתבסס על מחזוריות חייהם של הצמחים ושל בעלי-החיים ועונות השנה. על-פי אורח חיים זה, מתבוננים בני-האדם במחזוריות של צמיחה, התפתחות וקמילה ושוב צמיחה התפתחות וקמילה, הם חיים את חייהם על-פי אותה מחזוריות, המתגלה להם בטבע. מטרת הטקסים בחברות אלו, כמו בחברות המודרניות, היא בין היתר, ללמד את הפרט את תפקידיו החברתיים ולשמור על הריתמוס ועל קצב מחזור החיים, המתקיים בחברה.

ריטואל (סדרה של טקסים), המקובל בחברות השבטיות, מציין את המעבר מילדות לבגרות. טקסים אלה מכונים "טקסי חנוכה" - כאשר בן השבט מגיע בהתפתחותו הביולוגית לשלב שניכרים בגופו סימני ההתבגרות המינית שלו, הריהו נכנס לתקופת חניכות. זוהי תקופת הכשרה והכנה לקראת שינוי מעמד הנערים והנערות בחברה, מילדים לבוגרים. בתקופת המעבר על המתבגרים לבצע פעולות, משימות וטקסים, שנקבעו על-ידי השבט. תקופה זו איננה נתונה לבחירתו של המתבגר, אלא נכפית עליו על-ידי החברה. בתקופת החניכות המתבגר לומד את הכללים, המקובלים בחברה שהוא שייך אליה. משך תקופת החניכות משתנה מחברה לחברה.

חלק מההכשרה שעוברים החניכים בחברות שבטיות לקראת מילוי תפקידיהם בעתיד, משלב התנסויות שונות בעשיית הדברים האסורים. לקראת תום תקופת ההכשרה נערכים טקסי המעבר שאפשר לנתחם כבאים לציין את ניתוק הנער מקשריו הילדותיים עם אימו.

תיכון בן צבי קריית אונו

מבחן שכבתי בעברית כיתה י"א – גרסה א'

שם התלמיד: _____ כיתה: _____ יח בטבת, 26.12.2018

אפשר לראות הקבלה בין תקופת החניכות בחברות בעלות דפוסים שבטיים לבין תקופת הלימוד בבית-הספר בחברה המודרנית. הטקסים והריטואלים הם אמצעי חינוכי ללימוד ערכי החברה וההבחנה בין האסור והמותר בה. לכאורה, נדמה כי בחברה המודרנית אין טקסים מוצהרים, אך מתברר כי יש כמה תקופות בחיים שבהן בני-האדם חשים תחושות מיוחדות, שבימינו מכנים אותן בשם משבר. המלה משבר נושאת בחובה משמעות של מות הישן, המפנה את מקומו לחדש. הדבר בא לידי ביטוי בהרגשת בלבול, אי-ודאות וחיפוש דרך.

חוקרים רבים ניסו להתחקות אחר הצורך העמוק שיש לאדם בריטואל. הם הגיעו למסקנה שזהו צורך בסיסי, הקיים באדם מאז ומתמיד, וקשור ברצון שלו להגיע להסדרים ולהסכמים חברתיים. בנוסף לזה, ברוב הטקסים והריטואלים מתקיים עקרון החזרתיות - שוב ושוב חוזרים הטקסים, היוצר תחושה של קביעות ויציבות. באותו אופן מקבלות גם פעולותינו היומיומיות והשגרתיות גוון של טקס בעל חוקים קבועים, שלא פעם אנחנו קבענו לעצמנו. ככל שאנחנו גדלים ומתבגרים, אנו דבקים בטקסים הפרטיים שלנו מתוך תחושה שהם ייחודיים לנו ומבטאים את ערכינו ואת תפיסת עולמנו.

אין חברה אנושית ללא טקסים. וכשאין טקס, הוא נוצר כמו מאליו. כזה הוא המקרה של ארוחת יום שישי הישראלית. מה היא אומרת עלינו, כבני-אדם? האם היא סימן לנורמליות?

תיכון בן צבי קריית אונו

מבחן שכבתי בעברית כיתה י"א – גרסה א'

שם התלמיד: _____ כיתה: _____ יח בטבת, 26.12.2018

מאמר ב: יום שישי יש מאין

(מעובד על פי מאמרה של ארנה רז, כתב העת המקוון "אלכסון")

המאמר It's More Than The Food מאת הסופר והמשורר סי.ג'יי מור, שהתפרסם בניו יורק טיימס בשנת 2006 מתחיל בשיחה בין מור לחברו הבריטי. מסתבר שהחבר, אשתו, ובנם המתבגר נמצאים בבית בערבים, ובכל זאת הם אינם נוהגים לאכול ארוחת ערב משפחתית. החבר מספר: "אשתי ואני אוכלים על מגש מול הטלוויזיה, ובני אוכל בחדר". "ומתי יוצא לכם לשוחח?" שואל אותו מור: "כמעט אף פעם", עונה לו החבר.

מור טוען שאכילה בצוותא היא אחת הפעילויות החברתיות המתורבתות ביותר בחיינו. הוא מאמין שאם נאכל עם ילדינו תהיה לזה השפעה משמעותית על תהליך ההתבגרות שלהם. הוא נותן דוגמה של מורה בבית ספר בינלאומי, שיצאה לשבוע גיבוש עם קבוצה של תלמידים בני ארבע עשרה. בין שאר הפעילויות שעשו המתבגרים הייתה גם סעודה יומית סביב שולחן ערוך וחגיגי. המורה שמה לב שתוך ימים בודדים התרחש שינוי גדול ומפתיע: הנערים הפכו מיחידים וזרים זה לזה לקבוצה מגובשת. הם שוחחו ביניהם וציפו בקוצר רוח לסעודה המשותפת. נראה היה שהם למדו להשתתף בטקס החברתי של אכילה קהילתית.

בספר "טקסים חילוניים" מונות העורכות, סלי מור וברברה מיירהוף, מספר מאפיינים של הטקס: חזרתיות של האירוע מבחינת תוכן, צורה או כל שילוב שלהם. הצגה: לא הכל בטקס הוא ספונטני, אלא יש בו משחקי תפקידים רבים, כמו במחזה. התנהגות מיוחדת או מסוגננת, ושימוש בסמלים. סדר: טקסים הם מטיבם אירוע מאורגן של אנשים או אלמנטים תרבותיים. יש לאירוע התחלה אמצע וסוף בסדר מסוים. למרות שיכולים להיות גם אלמנטים ספונטניים, סדר הוא האלמנט העיקרי בטקס והוא גם הדבר שמבדל טקס מאירוע יומיומי.

ארוחת הערב ביום שישי יכולה בהחלט להיחשב טקס. במאמר "אוכל כטקס: שיגרה או מוסכמה", דייוויד מרשל מאוניברסיטת אדינבורו טוען שארוחות משותפות מחזקות את השייכות לקהילה הנרחבת יותר, והן אלו שמייצרות הרגשה של המשכיות וקשר עם העבר. אחד המאפיינים של ארוחות יום שישי העכשווי הוא הקשר הבין דורי. פעם בשבוע, המשפחה המורחבת מתאספת סביב לשולחן. ארוחה זאת היא גם הזדמנות להזמין לשולחן את החברים של הילדים ואת בני זוגם. כך מתרחב החוג המשפחתי ונוצרים מעגלים נוספים. במרוצת השנים, כשהילדים גדלים, מתחתנים והופכים להורים בעצמם, מתחזקת תחושת ההמשכיות.

ייתכן כי ארוחות משותפות, טקסיות, הן אחד הבלמים האחרונים העוצרים את התפרקות המשפחה בעת המודרנית. במחקר שערכה הסוציולוגית ריה סמית היא מתייחסת לשורה של מחקרים שמצאו שטקסים משפחתיים תורמים לחיזוק המשפחה ביום יום ובזמנים קשים. היא

תיכון בן צבי קריית אונו

מבחן שכבתי בעברית כיתה י"א – גרסה א'

שם התלמיד: _____ כיתה: _____ יח בטבת, 26.12.2018

מגדירה טקסים אלו כהתנהגות החוזרת על עצמה ושבמרוצת הזמן מתלווה אליה משמעות סמלית. סמית חקרה את המעורבות של צעירים בדרום אפריקה, בני תשע עשרה עד עשרים וחמש, שגרים עדין בבית הוריהם, בפעילויות שונות כמו למשל ארוחות משותפות. היא מצאה שכל הצעירים השתתפו ברצון בפעילויות המשפחתיות. רובם התייחסו אל הטקסים בצורה חיובית ומצאו בהם משמעות סמלית. ראוי לציין שכשהם תיארו את הפעילויות האהובות האלו, הצעירים הזכירו את ההווי המשפחתי ואת יצירת זיכרונות משותפים ושימורם כמשמעותיים ביותר בטקס.

בתקופה שבה אין למשפחה הגרעינית זמן ואפשרות להיפגש סביב שולחן האוכל באופן יומיומי, המשפחה המורחבת מצליחה להתכנס מידי שבוע לארוחת יום שישי. חזרתיות זאת יוצרת הרגשת ביטחון של קביעות ויציבות וכן הזדמנות ללכד את בני המשפחה ולחזק את תחושת השייכות. לכל משפחה מנהגים משלה ומוסכמות ידועות, ובמפגש יכולים בני הדור המבוגר להציג את המנהגים לצעירים ולהעביר את המורשת המשפחתית מדור לדור.

אפשר למצוא בארוחת הערב ביום שישי גם רמזים למאפיינים שאנתרופולוגים כארנולד ואן גֶנֶפ וויקטור טרנר מוצאים בטקסים ובטקסי מעבר. במשך הארוחה מתנתקים המשתתפים מטרדות היומיום, והמפגש עוזר להם להירגע ולאפשר לעצמם להיכנס למצב של השהיית זמן, מעין מצב ביניים, שויקטור טרנר קורא לו מצב לימינלי (מצב סף). האחוזה נוצרת בין המשתתפים בכל שבוע מחדש ומחזקת אותם ביציאתם חזרה לעולם היומיום. בטקס יום השישי חוזרים הצעירים בכל שבוע מחדש לחיק המשפחה והופכים שוב להיות ילדים. ארוחת הערב ביום שישי נותנת להם משאבים, שיסייעו להם לצאת שוב לעולם כמבוגרים ולהתמודד עם הדרישות שנושאים בחובם החיים בשאר ימות השבוע.

תיכון בן צבי קריית אונו

מבחן שכבתי בעברית כיתה י"א – גרסה א'

שם התלמיד: _____ כיתה: _____ יח בטבת, 26.12.2018

פרק א: הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על כל השאלות 1-5

1. מה תרומתם של הטקסים הריטואלים מבחינה חברתית ומבחינה אישית? (10 נקודות)

מבחינה חברתית:

מבחינה אישית:

2. הפסקה האחרונה במאמר 1 מהווה נקודת חיבור למאמר 2.

אילו משפטים מבין המשפטים הבאים מבטאים נכון את היחס ביניהם? (10 נק')

א. מאמר 2 מדגים את הנושא שעולה בפסקה האחרונה במאמר 1.

ב. מאמר 2 עונה באופן מכליל על השאלה שמועלית בפסקה האחרונה במאמר 1

ג. מאמר 2 מביא טענת נגד לטענה המובעת בפסקה האחרונה במאמר 1.

ד. מאמר 2 מרחיב ומפתח את הנושא המועלה בפסקה האחרונה במאמר 1.

3. א. מהם ארבעת המאפיינים של טקס העולים במאמר 2? (4 נק')

ב. כיצד, לדעתך, בא לידי ביטוי בארוחה משפחתית כל מאפיין? (6 נק')

תיכון בן צבי קריית אונו

מבחן שכבתי בעברית כיתה י"א – גרסה א'

שם התלמיד: _____ כיתה: _____ יח בטבת, 26.12.2018

4. א. במאמרי טיעון הכותבים מביאים טענות ומחקרים של אחרים כדי לחזק את טענותיהם. ציין שתי טענות של אחרים שכותבת מאמר 2 מעלה. (6 נק')

ב. הסבר כיצד הבאת הטענות מסייעת לכותבת לחזק את דבריה. (4 נק')

5. הבא דוגמה לטקס המתנהל בביתך או במסגרת שאתה משתייך אליה. (לא ארוחת שישי). תאר את הטקס ואת משמעותו בחיך. (10 נק')

תיכון בן צבי קריית אונו

מבחן שכבתי בעברית כיתה י"א – גרסה א'

שם התלמיד: _____ כיתה: _____ יח בטבת, 26.12.2018

פרק ב: תחביר (50 נקודות)

חובה: ענה על כל השאלות 6-8.

6. לפניך ארבעה משפטים. קרא אותם וענה על סעיפים א-ה. (20 נקודות)

I. בתקופת התפתחותו הביולוגית ובשלב התבגרותו המינית נכנס הנער לתקופת

חניכות. _____

II. חוקרים רבים ניסו להתחקות אחר הצורך העמוק של האדם בריטואל, והם הגיעו

למסקנה בדבר צרכיו הבסיסיים. _____

III. חלק מההכשרה שעוברים החניכים בחברות שבטיות לקראת מילוי תפקידיהם

בעתיד, משלב התנסויות שונות בעשיית הדברים האסורים. _____

IV. טקס הנישואין הוא ריטואל מכיוון שהוא אינו טקס יחיד. _____

א. ציין את סוגו התחבירי של כל משפט: פשוט, מורכב, איחוי (מחובר). (8 נקודות).

ב. במשפטים המורכבים תחם את הפסוקית וציין את תפקידה התחבירי של כל פסוקית. (4

נקודות)

ג. ציין את התפקיד התחבירי של כל אחת מהמילים המסומנות בקו במשפטים. (6 נקודות)

ד. המר את משפט IV במשפט מסוג תחבירי אחר שישמור על הקשר הלוגי במשפט. (2 נקודות)

7. לפניך משפטים מורכבים. (10 נקודות)

א. תחם הפסוקיות וקבע את תפקידה התחבירי של כל פסוקית. (6 נקודות)

I. מסתבר שהחבר, אשתו, ובנם המתבגר נמצאים בבית בערבים.

II. מור טוען כי אכילה בצוותא היא אחת הפעילויות החברתיות המתורבות ביותר

בחיינו.

III. כשהילדים גדלים ומתחתנים, מתחזקת תחושת המשכיות.

תיכון בן צבי קריית אונו

מבחן שכבתי בעברית כיתה י"א – גרסה א'

שם התלמיד: _____ כיתה: _____ יח בטבת, 26.12.2018

ב. באחד מבין המשפטים מתקיים קשר לוגי העתק את מספרו וציין מהו הקשר הלוגי.

_____ (2 נקודות).

ג. המר את הפסוקית במשפט II לפסוקית נושא. (2 נקודות)

8. לפניך משפטים, ובהם מילה או פסוקית בתפקידים תחביריים שונים. ציין את התפקיד התחבירי של כל אחת מן המילים או הפסוקיות המסומנות. (10 נקודות)

I. בספר "טקסים חילוניים" מונות העורכות מספר מאפיינים של הטקס.

II. בטקס יום השישי הצעירים הופכים שוב לילדים במשפחה.

III. בארוחה משפחתית תהיה השפעה משמעותית על תהליך החברות של הילדים.

IV. "ומתי יוצא לכם לשוחח?" שואל אותו מור.

V. השאלה היא אם ארוחת ערב ביום שישי היא סימן לנורמליות.

בחירה: ענה על שאלה אחת: 9 או 10.

9. לפניך שלושה משפטים בעלי חלקים כוללים.

ציין את החלקים הכוללים ואת תפקידו התחבירי של כל אחד מהם, קבע מהו הקשר הלוגי בין החלקים החוזרים בתוך כל חלק כולל. (10 נקודות)

I. הריטואל קשור קשר הדוק למערכת הערכים של החברה ושל התרבות.

II. בני במשפחה אוכלים בנפרד ולא סביב השולחן.

III. המאפיינים של הטקס הם חזרתיות של האירוע מבחינת הזמן, מבחינת התוכן או מבחינת הצורה.

תיכון בן צבי קריית אונו

מבחן שכבתי בעברית כיתה י"א – גרסה א'

שם התלמיד: _____ כיתה: _____ יח בטבת, 26.12.2018

10. לפניכם שלושה משפטים. (10 נקודות)

I. במאמר "אוכל כטקס: שיגרה או מוסכמה", דיוויד מרשל מאוניברסיטת אדינבורו טוען

שארורות משותפות מחזקות את השייכות לקהילה הנרחבת.

II. בני האדם מתבוננים בתופעות הטבע: מחזוריות של צמיחה, התפתחות וקמילה.

III. הטקסים והריטואלים הם אמצעי חינוכי ללימוד ערכי החברה, ובמיוחד ההבחנה

בין האסור והמוותר בה.

א. ציין את התפקיד התחבירי המשותף של החלקים המודגשים במשפטים. (2 נקודות)

ב. מה תפקידו הרטורי של החלק המודגש במשפט III (2 נקודות) _____

ג. מצא ביטוי מכליל במשפט מספר II וציין את תפקידו התחבירי. (3 נקודות)

ד. העתק את משפט II ללא הביטוי המכליל. מה יהיה תפקידו של החלק המודגש בקו

במשפט החדש? (3 נקודות)

בהצלחה! צוות מורי העברית

